

William A. Christian Jr. *Person and God in a Spanish Valley**

HENK DRIESSEN

In 1972 verscheen van de hand van de Amerikaanse historicus en antropoloog William Christian junior (senior was een beroemd theoloog) een op veldwerk en archiefonderzoek gebaseerde monografie over de religieuze beleving van boeren en herders in de Noord-Spaanse provincie Santander. Het boek maakte deel uit van de serie *Studies in Social Discontinuity* bij Academic Press onder redacteurschap van Charles Tilly en Edward Shorter maar bleef lange tijd onopgemerkt. In het handboek van John Davis (1977) over het mediterrane gebied ontbreekt een verwijzing naar Christian's monografie en ook in het overzichtsartikel van John Cole (1977) over antropologisch onderzoek in Europa is *Person and God in a Spanish Valley* opvallend afwezig. Twee jaar later wijst Jeremy Boissevain (1979) als eerste op de ommissie in Davis's overzicht en noemt het boek een 'sensitive anthropological study' over religie. Hij geeft echter niet aan waarom deze monografie 'fijngevoelig' is en evenmin dat de studie verder strekt dan de Spaanse vallei en het religieuze domein die er centraal in staan. De ommissie van Davis en Cole herhaalt zich in het latere overzicht van David Gilmore (1982), in een Franse bloemlezing van mediterrane onderzoek (Kayser 1986) alsmede in godsdienstsociologische, historische en antropologische overzichten en handboeken van de laatste dertig jaar. Desondanks heeft Princeton University Press het boek in 1989 in een nieuwe, herziene paperback-editie uitgebracht.

Uit deze korte verkenning moge blijken dat *Person and God* niet is doorgedrongen tot de sociaal-wetenschappelijke canon. Weliswaar wordt dit kleine meesterwerk gekend en erkend in een kleine kring van godsdienstonderzoekers in verschillende disciplines en van etnografen die in Spanje onderzoek doen, maar dit neemt niet weg dat het te vaak en door te veel onderzoekers ten onrechte over het hoofd is gezien in hun publicaties.

* New York: Academic Press 1972. (nieuwe, herziene editie Princeton University Press, 1989)

Waarom is hier sprake van een klein meesterwerk? In de eerste plaats is het een originele en baanbrekende studie. Het is de een van de eerste etnografische monografieën van lokaal rooms-katholicisme in een Europese setting en de opmaat tot een belangwekkend historisch-antropologisch vijfluk over lokale geloofsvoorstellingen en praktijken. Het boek verscheen in een tijd dat religie als onderzoeksobject onder sociale wetenschappers nauwelijks enige belangstelling en prestige genoot. Men was eind jaren zestig de mening toegedaan dat religie als peiler van de sociale orde was bezweken onder de druk van industrialisering, modernisering en individualisering en nog slechts een bescheiden rol speelde in het privé-domein. Christian trok zich niets van de waan van de dag aan en koos een thematiek waarvoor in de opkomende antropologie van Europa en het mediterrane gebied eind jaren zestig vrijwel niemand warm liep. Op de tweede plaats was het boek zijn tijd vooruit. John Davis, die Christian's boek zoals gezegd onvermeld liet, beklagde zich in zijn overzicht over drie gebreken van de mediterrane antropologie: het onderzoek was tot dan toe niet historisch genoeg geweest, had te weinig aandacht besteed aan relaties tussen lokale gemeenschap en staat, en te weinig oog gehad voor religie, in het bijzonder voor de gespannen relatie tussen officiële leer en de dagelijkse praktijk. Het vijf jaar eerder verschenen *Person and God* bediende hem op zijn wenken, alleen had Davis dit zelf niet in de gaten gehad. Christian liet zien, overigens zonder er veel ophef over te maken, dat antropologie niet zonder historisch perspectief en materiaal kon. Later in de jaren zeventig en begin jaren tachtig verschenen er talloze artikelen die waren gewijd aan de convergentie tussen antropologie en geschiedenis. Voorts beperkte hij zich niet tot de toentertijd gangbare dorpsstudie maar nam een hele vallei alsmede de relaties tussen stad en platteland tot onderzoekseenheid. De derde reden dat *Person and God* een klein meesterwerk is, hangt samen met zijn verfrissende perspectief op religie. In het voetspoor van William James, John Berger en Clifford Geertz beziet Christian religie met de ogen van een sympathieke buitenstaander, die religieuze opvattingen en uitingen beschrijft en analyseert in hun sociaal en cultureel verband. Hij was een van de eerste antropologen die liet zien dat religie tegelijkertijd individuele ervaring, betekenis, identiteit en macht is. Hij onpsychologiseerde het begrip identiteit lang voordat het een modebegrip werd in de sociologie, antropologie en aanverwante disciplines. Verder blijft hij terecht verre van metafysische kwesties, neemt hij afstand van de tot dan toe in godsdienstonderzoek dominante introspectieve methode, en vermijdt hij met succes vooropgezette meningen die veel theologisch onderzoek en hedendaagse religiestudies kleuren. Zijn perspectief van buitenstaander weet hij voortreffelijk te combineren met een beschrijving van religieuze noties en praktijken van binnen uit. Zo zijn betrokkenheid en distantie aardig met elkaar in evenwicht. Op de vierde plaats is zijn studie sociale

wetenschap op z'n best waar het de balans betreft tussen empirie en theoretische reflectie. Zijn schema van de relaties tussen religie, familie en staat en zijn model van de drie verschillende wereldbeschouwingen die hij in de vallei aantrof, liggen dicht tegen de ervaring aan maar overstijgen haar ook. Hiermee vormen zij een vruchtbaar uitgangspunt voor vergelijkend onderzoek. Als laatste reden wil ik wijzen op het heldere en eenvoudige taalgebruik van Christian dat wars is van gewichtigdoenerij en jargon.

De vraag dringt zich op waarom *Person and God* buiten de sociaal-wetenschappelijke canon is gebleven. De eerste reden die ik kan aandragen zit in het tweede deel van de titel. 'In een Spaanse vallei' doet wellicht te veel vermoeden dat het hier om een boek gaat dat vooral interessant is voor de regionaal georiënteerde lezerskring van hispanisten. De studie heeft inderdaad betrekking op een specifieke culturele context maar de inzichten die erin liggen vervat hebben een grotere reikwijdte, wat pas na zorgvuldige lezing blijkt. Verder kan de interstitiële aard van *Person and God*, dat met evenveel recht een godsdienstwetenschappelijke, historische, antropologische en sociologische studie genoemd kan worden, wijdere bekendheid in de weg hebben gestaan in een tijd dat er nog vrij massieve muren tussen de disciplines stonden. Het boek is uitgekomen in een serie die, hoewel gedragen door twee vooraanstaande historici, geen duidelijke disciplinaire signatuur had waardoor het gemakkelijk aan de aandacht van zowel antropologen als historici kon ontsnappen. Een derde reden heeft met de status van de auteur te maken. Christian is altijd een onafhankelijke en tot op zeker hoogte insulaire onderzoeker gebleven (hij woont al meer dan twintig jaar op een van de Canarische eilanden). Hoewel hij geregeld contacten onderhoudt met collega-onderzoekers, begeeft hij zich slechts sporadisch in het conferentie-circuit en is met uitzondering van een kort gastdocentschap nooit verbonden geweest aan een universiteit. Wellicht is ook de vrij bescheiden en sobere toonzetting van zijn werk een reden dat het niet onder de aandacht van de canoni-seerders is gekomen waar mindere studies met meer retorisch geweld zich aan de canon hebben opgedrongen. William Christian heeft echter op een andere manier de erkenning gekregen die hem toekomt. Hij is onderscheiden met de McArthur Foundation Award en heeft talloze prestigieuze onderzoeksbeurzen ontvangen.

Literatuur

- Boissevain, Jeremy (1979) Towards an anthropology of the Mediterranean, *Current Anthropology*, 20: 81-93.
- Cole, John (1977) Anthropology comes part-way home: community studies in Europe, *Annual Review of Anthropology*, 6: 349-378.
- Davis, John (1977) *People of the Mediterranean. An essay in comparative social anthropology*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Gilmore, David. (1982) Anthropology of the Mediterranean area, *Annual Review of Anthropology*, 11: 175-205.
- Kayser, Bernard (red.) (1986) *Les sociétés rurales de la Méditerranée*. Aix-en-Provence: Édisud.